

**Yrd.Doç.Dr.Mustafa
Arıkan'ın Hamdi
Ragıp Atademir:
(Hayatı, Şahsiyeti ve
Fikirleri)* adlı eseri**

Arş. Gör.
Çağatay BENHÜR

S.Ü.Fen-Edebiyat
Fakültesi
Tarih Bölümü

"İkbâl sanılan idbâre,

İdbâr olan ikbâle hiç itibar ve iltifatımız yoktur.

Hakiki ikbâl, milletin ve tarihin hükmüdür."

Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyelerinden Yrd. Doç. Dr. Mustafa Arıkan'ın Ekim 1998'de Kültür Bakanlığı Yayınları arasında çıkan "Hamdi Ragıp Atademir (Hayatı, Şahsiyeti ve Fikirleri)" adlı çalışması Hamdi Ragıp Bey'in yukarıda yazdığımız sözleri ile başlar.

"Biyografi 'bir insanın tarihi', 'bir şahıs hayatının tarihi', 'bir kişinin çalışmalarını, aksiyonlarını anlatarak hayatını hikaye eden yazı' olarak tanımlanmakta ve tarih ilmi şubelerinden birisi olarak kabul edilmektedir."

"Biyografi yazmak, güç bir iştir. Güçlüğü; ona ayrı bir değer kazandırmaktadır. Hadiselerin veya müesselerin tarihi yazılırken; yazarın konuya hakimiyeti, ulaşabildiği kaynaklar vb. sebeplerle konunun sınırları daralır veya genişler. Bu durum, okuyucuyu araştırmanın eksik olduğu konusunda fazla rahatsız etmez. Burada, okuyucunun konuya yakınlığı, bilgi birikimi önemlidir. Ama biyografilerde, bir şahsın doğumundan ölümüne-hatta daha öncesi ve sonrasına- nüfuz etmek; konu olan hayatın bütün safhalarını bir kopukluğa mey-

* ARIKAN, Mustafa **Hamdi Ragıp Atademir (Hayatı, Şahsiyeti ve Fikirleri)**. Ankara: Kültür Bakanlığı, 1998, XVII, 475s.; res; 24 cam.-(Kültür Bakanlığı Yayınları; 2048. Yayınlar Dairesi Başkanlığı Kültür Eserleri Dizisi; 213), ISBN 975-17-1913-5

dan vermeden, devrin hadiselerini, şahıs üzerindeki tesirleriyle birlikte kesintisiz sunma mecburiyeti vardır. Şahsı, layığıyla anlatabilmek gerekmektedir."

Sayın Yrd. Doç. Dr. Mustafa Arıkan toplam 475 sayfa ve 3 bölümden oluşan eserinin giriş kısmında yukarıda alıntılar yaptığımız veçhile "Bir Biyografi Olarak Araştırmanın Konusu, Önemi ve Amacı" ndan bahsetmektedir. Aynı kısım "Kaynaklar" başlığı ile devam etmekte ve bu başlık altında yazar öncelikle arşivlere ve arşivlerin önemine değinmektedir. Bu babda yaptığı bir alıntı ile Prof. Dr. Nejat Göyünç'ten nakille "Arşivdeki evrakı bir yandan küçük kitap böcekleri kemirir, karınlarını doyururken, diğer taraftan bir kısım dostlar, onların açlığı, özlemi içerisindeyler; bu zararsız yaratıklar onları deşememe, değerlendirememenin çaresizliği içinde yanar, tutuşurlar. Belgeler ve okuyucuları, engin sessizlik ve sabırla bekleyişleri içerisinde maksat bakımından birbirine zıt iki kutup teşkil ediyor gibi görünürler. Halbuki, onları, aslında birbirlerinin gönüllerinde yatan, kavuşacakları günü, anı bekleyen bahtsız sevgililere benzetmek daha doğru olur." Diye yazmaktadır. Yazarımız eserini hazırlarken derinlemesine bir arşiv çalışması yapmış; bu çalışma esnasında karşılaştığı olayları da eserinde gözler önüne sermiştir. Çoğu trajedi komik bu olaylar hala güncelliğini koruyan arşivlerimiz ve korunmaları hususuna tekrar dikkatimizi çekecek kadar ilginçtir.

Bu bölümü "Belgeler" kısmı takip etmektedir. Yazar burada eserini hazırlarken yayınladığı belgeleri ve kurumları mahiyetlerini açıklayarak vermektedir. Ardından gelen "Hatıratlar" kısmında yararlanılan hatırat kitaplarından ve bizzat görüşülen canlı şahitlerden bahsedilmektedir. Daha sonra ise sırası ile "Sürelî Yayınlar", "Tetkikler" ve "Diğer Kaynaklar" bölümleri gelmektedir. Giriş kısmının sonunda ise yazar "Metod" başlığı altında çalışmasını yaparken izlediği yoldan bahsetmektedir.

"Hayatı ve Faaliyetleri" ana başlığı ile girilen birinci bölümde (s.24-74), Hamdi Ragıp Atademir'in doğumundan ölümüne kadar tüm hayatı göz önüne serilmekte ve yaşamı boyunca aldığı görevler açıklanmaktadır.

Hamdi Ragıp Atademir, 1910 yılında Konya'da doğmuştur. Kendisi köklü bir aileye mensuptur. Ailesinden sağlam bir milli ve dini kültür almıştır. Osmanlının son yıllarının modernleşme çabalarının eseri "mekteb-i iptidai" ve "Darülhilafe Medresesi" ni müteakip, Konya Lisesi'nde orta tahsilini tamamlamış, ardından Avrupa'da yüksek tahsil hakkını kazanarak Fransa'da

Nancy ve Besancon Üniversiteleri'nde yüksek tahsil yapmıştır. Burada daha önceden aldığı sağlam milli ve dini kültüre "felsefe ve mantık" ilimlerini bina etmiştir. Samsun ve Konya'da öğretmenlik yapmış, ardından Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde hoca olmuştur. 1954 yılında DP'den Konya milletvekili seçilmiş ve 1954-1960 yılları arasında iki dönem Konya milletvekilliği yapmıştır. İhtilal sonrası bir süre ceza evinde yattıktan sonra tekrar üniversite hocalığına dönmüş ve A.Ü. İlahiyat Fakültesi'nde hocalığa devam etmiştir. Bu fakültede dekanlık görevi de ifa etmiş olan Atademir, Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Birliği'nin genel başkanlığını, bunun yanı sıra birçok milli-mahalli ve milletlerarası derneklerin üyeliğini yürütmüş; Avrupa Konseyi'nin çeşitli birimlerinde ve UNESCO Türkiye Milli Komisyonu'nda görevler üstlenmiştir. A.Ü İlahiyat Fakültesinde görevine devam ederken 1976 Mart'ında vefat etmiştir.

Birinci bölümde sırası ile "Ailesi ve Doğumu", "Tahsil Hayatı", "Öğretim Hayatı", "Siyasi Hayatı", "Milli-Milletlerarası Teşkilatlardaki Görevleri ve Diğer Sosyal Faaliyetleri" ve "Ölümü" alt bölümleri mevcuttur. Bu bölümlerde sırası ile Atademir'in aile fertleri ve doğumu hakkında geniş bilgiler verilmekte bunu ilk, orta ve yüksek öğrenim hayatı izlemektedir. Ardından öğretmenlik yaptığı yıllardan ve üniversite hocalığından bahsedilmekte onu müteakip üye olduğu dernek ve kurumlar zikredilmektedir. Bölümün sonunda ise Atademir'in vefatı açıklanır.

"27 Mayıs ve Atademir" ana başlığı ile girilen ikinci bölüm (s.75-211), iki alt başlığa ve bu alt başlıkların içerisinde bir hayli yeni başlıklara ayrılarak detaylı bir biçimde verilmiştir. Bölümün ilk alt başlığı "İhtilali Hazırlayan Sebepler" adını taşımaktadır. Kendi içerisinde beş kısma ayrılan bu bölümde yazar sırasıyla "Demokrat Parti ve Hatalı İcraatları", "Cumhuriyet Halk Partisi ve İnönü Muhalefeti", "Üniversite ve Basın", "Ordunun Tutumu" ve "Olaylar Karşısında Menderes'in Tavrı" konularına değinir. Bölümün ikinci alt başlığı ise "İhtilal ve Sonrası" dır. Bu kısım da "İhtilal ve Yönetim-Yargı Organlarının Teşekkülü", "Demokrat Parti İktidarı ve Mensuplarına Yöneltilen Suçlamalar, Yaratılan Kamuoyu", "Atademir'in Tutuklanması ve Harbiye Günleri", "Yassıada", "Anayasayı İhlal Davası Duruşmalarının Başlaması ve Ertelenişi", "Sorgu ve Müdafası", "Yüksek Adalet Divanı Kararları" ve "Kayseri Cezaevi, Af ve Sonrası" adı altında sekiz parçaya ayrılmaktadır.

"Şahsiyeti-Eserleri-Fikirleri" ana başlığı ile girilen üçüncü bölüm (s.217-398) de diğer bölümler gibi alt başlıklara ayrılarak detaylı bir biçimde okuyucuya sunulmaktadır. "Şahsiyeti", "Eserleri" ve "Fikirleri" adlı alt başlıklar da sırasıyla "Şahsiyetini Etkileyen Faktörler", "Fiziki Portresi ve Alışkanlıkları", "Moral Tarifi", "Hocalığı", "Hamdi Ragıp Atademir Bibliyografyası", "Eserleri Hakkında Bilgiler", "Felsefe ve Mantık", "Eğitim Anlayışımız" ve "Bazı Sosyal Meseleler Hakkında Düşünceler" kısımlarına ayrılmıştır.

Üçüncü bölümü müteakip bir sonuç kısmı veren yazar bu bölümde kitabında bahsettiği genel konuları bazı güncel örnekler vererek toparlamış, Hamdi Ragıp Atademir ve onun kişiliği etrafında günümüz problemlerine bazı yaklaşımlarda bulunmuştur.

Şimdi isterseniz Hamdi Ragıp Bey'e dönelim ve onun kendi ağzından bazı konulardaki görüş ve düşüncelerine başvuralım: Hamdi Ragıp Bey bir hoca olarak "talebe çalışkan olmalıdır. Kendi alın teriyle kazanmadığını harcamaya, üretmediğini tüketmeye hakkı yoktur. Yaptığı çalışma ve verimliliği nisbetinde eğlenmeye hak kazanır. Vazifesi, durmadan çalışmak ve öğrenmektir." diyerek öğrenciler hakkında görüşlerini dile getirirken "başkaları kıskançtır; öğretmen vermekten zevk duyar. Talebesinin başarılı olmasından, millete ve memlekete yaptığı hizmetlerden kendisine pay çıkarır." diyerek hocalar hakkındaki görüşlerini belirtmiş, "kendisi olmamış olanlar, nasıl olgun bir nesli yetiştirirler?" diyerek de çok önemli bir noktaya temas etmiştir. Hamdi Ragıp Bey, insanlığın terakkisine engel olan ve yeniye, yeni buluşlara karşı korkunç bir tepki olarak cehaleti görür. Cehalet, ilimle alt edilir ve ilmi üretecek müesseseler de üniversitelerdir. "Üniversiteler... ordular ve kolordular gibidir. Onlarda buldukları yerde kültür müdafaasını yapan bekçilerdir" diyerek üniversite hakkında görüşünü belirtmiş, ülkemizin iç bünyesi içinse sanki bu günleri görüyormuşçasına "memleketimiz, bir zeka ve kabiliyetler mezarlığıdır. Çare; taklitçilikten kurtulmak, bir takım formalizmler (biçimcilik) içinde ele aldığımız eğitim teşkilatını, kendi bünyemize, ihtiyaç ve şartlarımıza uygun bir şekilde incelemek ve kendimize has bir faaliyet programı ve politikası tayin etmekle bulunabilir dedikten sonra hürriyete olan tutkusunu da "iyiliği ve adaleti sevecek, kötülükten ve zulümden nefret edeceksin. Yalnız nefret edip durmayacaksın, hem de onunla mücadele edeceksin; muktedir isen elin kolunla; değil isen sözlerin ve yazıla-

rınla; buna da muktedir değilsen kötülük ve zulüm yapanlardan yüz çevirip onlara selam vermemek ve merhaba dememek suretiyle edeceksin..."sözleriyle dile getirmiştir.

Eserin sonuç kısmını "Bibliyografya" ve "Dizin", onu da "Ekler" izlemektedir. Ekler bölümünde gerek Hamdi Ragıp Bey'in kendi elinden çıkan, gerekse yazar tarafından hazırlanan şecereler, Hamdi Ragıp Bey'in çeşitli künye kayıtları, okul not çizelgeleri, askerlik ve iş belgeleri, diploma ve mektuplarıyla çeşitli dönemlerdeki fotoğrafları mevcuttur.

Hamdi Ragıp Atademir eşinin ve çocuklarının karşısına dahi pijamalarıyla çıkmayacak nezakette birisidir. Kendisini iyi yetiştirmiş, Türkiye'nin önde gelen mantık-felsefe hocalarından birisi olmuştur. Profesörlüğünün yanına siyasetçi kimliğini de koyan Atademir, iki dönem meclis çatısı altında bulunmuş ve memleket meselelerine bazı çözümler getirmeye çalışmıştır. O durup dinlenmeden çalışan, çalışmaktan zevk alan birisidir. Ülkesine ve insanlara yardımcı olmak amacıyla bir ömrü tüketmiş, hasılı dolu dolu yaşamıştır. Böylesine çok yönlü bir insanın hayatını yazmak -ki biyografi yazmanın zorlukları da ortadadır- hele hele bunu yaparken de ortaya çıkacak eserin okunan herkesce anlaşılmasını sağlamak kolay bir iş olmasa gerektir. Mustafa Arıkan'ın kitabı aslında bir doktora çalışmasıdır. Yani kitabın bir de ilmi bir mahiyeti mevcuttur. Eserin gerçekten geniş bibliyografyası incelendiğinde yazarın konuyla alakalı eserleri gözden kaçırmamak uğruna yaptığı meşakkatli çalışma hemen dikkati çekmektedir. Lakin eserin en önemli yanı; derin ilmi ayrıntıların, olmazsa olmaz bilgilerin bir roman üslubunda yoğun olarak verilmesi ve okuyucuya kitabı elinden bıraktırmamasıdır. Kitap Hamdi Ragıp Atademir'in biyografisi üzerine kurulu olmakla beraber eseri okuyanlar Atademir vasıtasıyla başka mecralara da yolculukla yaparak bilgi ve kültür dağarcıklarına katkılar yapabilmektedirler. Hamdi Ragıp Bey'in hayatı, şahsiyeti, kişiliği, eserleri yanı sıra kitabın okuyucuları 27 Mayıs 1960 ihtilali, ihtilali hazırlayan sebepler, ihtilal ve sonrası, ihtilalin etkileri gibi konularda önemli bilgiler edinebilirler. Bunun yanı sıra "Felsefe ve Mantık" adıyla başlayan kısımda da okuyuculara felsefe ve mantık konularında ilmi fakat anlaşılabilir bilgiler sunmaktadır.

Mustafa Arıkan bir roman akıcılığında sunduğu eserinde Hamdi Ragıp Bey'in kişiliği merkez olmak üzere; günümüzün dahi üzerinde en çok konuşulan, üzerinde en çok çalışma yapılan konulara değinmiş ve bu konu-

ları bir doktora çalışmasının hassasiyetiyle bir romanın yumuşaklığında okuyucusuna sunmuştur. Bu yüzdendir ki kitap; ilk sayfasından son sayfasına kadar akıcılığını kaybetmemektedir. İnaniyoruz ki bu çalışma gerçek bilim adamlarına, gerek eserde geçen devir üzerinde çalışma yapanlara ve gerekse amatör okuyuculara hayli faydalı olacaktır. Kendi alanında önemli bir boşluğu dolduran kitabımız, sanıyoruz ki Hamdi Ragıp Atademir ve onun gibilerden öğreneceği çok şeyler olan bizlere gayet faydalı olacaktır.